

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) // Консультант директора. – 2000. – № 2. – С. 17-29.
2. Зубок М. І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М. І. Зубок, Р. М. Зубок. – К. : Істина, 2004. – 144 с.
3. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ. – 1999. – № 11–12. – С. 45-47.
4. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим

М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; За ред. Гейця В.М.: Монографія. – Харків: ВД “ІНЖЕК”, 2006. – 240 с.
5. Подлужна Н. О. Організація управління ЕБП : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / Н. О. Подлужна. — Донецьк, 2004. – 22 с.
6. Спивак В.А. Корпоративная культура. – СПб.: Питер, 2001. – 352 с.
7. Шлыков В. В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В. В. Шлыков. – 1999. – 138 с.

Аннотация. Рассмотрены основные признаки корпоративной культуры, которые обеспечивают финансово-экономическую безопасность предприятия. А также определены внутренние и внешние факторы, которые влияют на безопасность предприятия.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, корпоративная культура, целеопределенность, компетентность, гармоничность, адаптивность.

Summary. Describes the main features of corporate culture, which provide financial and economic security of the enterprise. A well defined internal and external factors that affect the safety of the enterprise.

Keywords: financial and economic security, corporate culture, targeting, competence, harmony, adaptability.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Сухорукова Т.Г.

УДК 330.115:658.1

КОНЦЕПЦІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ТА СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ЇХ ІНТЕГРОВАНІХ ОБ'ЄДНАНЬ

*Пилипенко А.А., д.е.н., професор,
Пилипенко С.М., к.е.н., доцент (ХНЕУ)*

Досліджено управлінські відносини, що виникають під час забезпечення економічної безпеки підприємства за рахунок використання комплексу обліково-аналітичної інформації. Визначено концептуальне підґрунтя удосконалення облікової інформації в напрямку забезпечення її превентивності, збільшення контрольної-аналітичних можливостей та розширення кола об'єктів облікового спостереження.

Ключові слова: стратегічний облік, превентивність обліково-аналітичного спостереження, збалансована система показників, стійка нерівновага, безпека розвитку.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Життєдіяльність будь-якої економічної систем хоч національного, хоч світового рівня обов'язково стикається з дією факторів невизначеності й ризику, що актуалізує пророблення питань забезпечення прийнятного рівня їх економічної безпеки. Природним є усвідомлення того, що підтримка економічної безпеки суб'єкта господарювання потребує наявності дієвої системи внутрішнього контролю, підґрунтя якої міститься в раціонально організованій системі бухгалтерського обліку. Зрозуміло, що й у

загальноприйнятому підході до розуміння сутності облікової системи вона не орієнтована на агрегування інформації про дію різного роду факторів-загроз. При цьому, якщо дія внутрішніх факторів ще може бути визначена певними аналітичними розрахунками, то для оцінки впливу зовнішніх факторів-загроз (особливо непрямого впливу) потрібне певне розширення наявного підходу до організації облікових систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки досить багато досліджень присвячувались розгляду окремих аспектів організації

управління економічною та інформаційною безпекою підприємств. Якщо спочатку [4, 3] вони зводились переважно до ідентифікації сутності поняття безпеки, то в останні роки наявні дослідження набули цілісного й всеохоплюючого характеру [7, 8]. Більш того, актуалізуються розробки й у сфері забезпечення безпеки розвитку та вироблення відповідної стратегії не лише для окремого підприємства, а й для інтегрованих об'єднань суб'єктів господарювання. Тут, на нашу думку, серед усього пласту тлумачень економічної безпеки життєдіяльності підприємства (життєдіяльність при цьому розглядаємо як єдність та взаємообумовленість процесів функціонування та розвитку) найбільш доречним є підхід, що представляє її в термінах ресурсів та компетенцій (він тісно перетинається з розробленим М.Тісом [9] ресурсним підходом до стратегічного управління підприємством). Показовою тут є робота М.В. Куркіна [5], який розглядає економічну безпеку в розрізі розробленої ним класифікації ресурсів підприємства та саме в розрізі таких ресурсів формує систему стратегічних дій для протидії різного роду факторам-загрозам. Іншим вагомим здобутком [5] є розгляд стійкості як певної властивості підприємства, яке розвивається з додержанням належного рівня економічної безпеки.

Виділення невіршених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Досить докладне представлення в літературі питань управління економічної безпеки граничить з обмеженим розглядом питань організації відповідного обліково-аналітичного забезпечення процесів управління. Досить часто, автори говорячи про інформаційне забезпечення контуру управління економічною безпекою нівелюють питання бухгалтерського обліку, що не є вірним, оскільки облік складає основне й майже єдине джерело інформації для сучасного підприємства. Аналітична складова управління безпекою як правило зводиться до визначення певного переліку окремих чи інтегральних показників, розрахувати які можна лише у разі адаптування й розширення бухгалтерської звітності. Нажаль в аналітичних роботах про таку трансформацію звітності як правило авторами навіть не згадується. Є лише поодинокі спроби поєднати процеси обліку та управління економічною безпекою (прикладом таких спроб є монографія [2], де уточнюється роль обліку в забезпеченні стійкості розвитку підприємства; при цьому стійкість розглядається як головна мета управління організацією, що все ж таки не є вірним, оскільки стійкість це лише властивість, яка визначає підхід до досягнення певної збалансованої системи цілей).

В контексті удосконалення обліку вельми цікавим є розгляд саме ресурсного підходу до стратегічного управління, особливо якщо прийняти відому з теорії обліку аксіому про представлення відомостей про ресурси підприємства у активі його

балансу. Обов'язково слід враховувати, що наявні у підприємства ресурси та компетенції тісно перетинаються з дією різного роду факторів, вимагаючи співвідносити обліково-аналітичне забезпечення з процесами управління складністю, як це було зроблено С.Біром [1] у його моделі життєздатних систем. Саме облікова інформація стає основою як для контурів від'ємних зворотних зв'язків, що забезпечують додержання обраної траєкторії розвитку (підтримка економічної безпеки), так і для контурів позитивних зворотних зв'язків, що само підсилюють дію факторів-можливостей (підтримка втрати стійкості для забезпечення розвитку).

Отже, актуалізується питання, як в розрізі обліку фіксувати інформацію про розвиток ключових компетенцій та параметри конкурентного позиціонування підприємств та їх об'єднань. Дійсно, існує досить багато підходів й методик, які дозволяють визначити або безпосередньо рівень економічної безпеки, або певні похідні для нього характеристики (це, наприклад, моделі прогнозування банкрутства чи визначення надійності функціонування окремих елементів архітектури підприємства). Для більшості з них достатньо використовувати існуючі підходи до формування облікової інформації. В контексті ж забезпечення превентивності в управлінні економічною безпекою слід поширювати аспекти стратегічності у обліку (навіть говорити про появу стратегічного обліку) пов'язані з фіксуванням знань в межах облікових номенклатур.

Формування цілей статті. Таким чином, мета статті міститься в визначенні концептуального підґрунтя оцінювання та управління рівнем економічної безпеки суб'єкта господарювання за даними, що містяться в його обліковій системі за умови якісного трансформування останньої у напрямку збільшення контрольно-аналітичних можливостей та фіксування відомостей про стратегічні аспекти діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення зростання превентивності облікової інформації та орієнтування її на роботу в управлінських циклах позитивних зворотних зв'язків необхідно змінити концептуальний підхід до фіксування даних та інформації в рамках облікових номенклатур. Розкриття зміст такої трансформації зробимо в розрізі наступної системи концептуальних положень:

Положення 1. Визначення змісту категорії "обліково-аналітичне забезпечення" має відбуватися в контексті розгляду динамічних ключових компетенцій як об'єкту обліку. Так, в загальноприйнятому трактуванні місце бухгалтерського обліку як функції управління міститься в межах контурів зворотного зв'язку системи управління підприємством або інтегрованим

суб'єктом господарювання. Дійсно, для більшості підприємств лише система обліку надає необхідні дані для вироблення та контролю додержання траєкторії й стратегії розвитку. В окремих випадках впроваджуються системи управління ефективністю, різновидом яких є досить відома збалансована система показників [6].

Положення 2. Управління економічною безпекою в решті решт призводить до забезпечення безперервності діяльності підприємства, що тісно корелює з такими принципами організації та ведення обліку як безперервність та випереджаюче інформаційне відображення об'єкту обліку. Саме вимога безперервності дозволяє орієнтуватися на комплекс економіко-математичних моделей, які прогнозуватимуть місце підприємства у оточенні.

Положення 3. Бухгалтерський облік з точки зору забезпечення прийняттого рівня економічної та інформаційної безпеки підприємства виконує подвійну роль. З одного боку – джерела інформації для проведення розрахунків й визначення траєкторії розвитку підприємства. З іншого – фактора загрози інформаційній безпеці, оскільки як фіксування в обліку недостовірної інформації, так і отримання доступу до облікової інформації сторонніх осіб значно знижує рівень економічної безпеки підприємства. З даним положенням перетинається й неспроможність обліку у законодавчо визначеному варіанті зафіксувати всі факти господарського життя (тут мається на увазі відсутність інструментів для фіксування, наприклад, рівня трансакційних витрат чи лояльності споживачів).

Положення 4. В контексті формування випереджаючої інформації потрібне співвіднесення властивостей стійкості та економічної безпеки. При цьому стійкість розвитку потребує розгляду не як прагнення до стану рівноваги, а як примусове переведення підприємства у стан динамічної не рівноваги, що забезпечить можливість більш швидкого адаптування до дії факторів загрози. За таких умов обліково-аналітичне забезпечення має співвідносити інформацію, що надходить від різних видів обліку та приводити її у відповідність до потреб системи планування безпечного розвитку. Потрібне також обмеження накопичення первинних даних на користь фіксування в рамках баз ситуаційного управління знань про розвиток подій у оточенні.

Положення 5. Взаємообумовленість процесів стійкості та безпеки в рамках переведення підприємства до стану динамічної не рівноваги вимагає переорієнтування обліку на підтримку превентивних рішень. Таке переорієнтування дозволяє говорити про виникнення стратегічного обліку. При формуванні системи стратегічного обліку слід забезпечити можливість врахування в рамках облікового процесу інформаційної асиметрії й тим самим надати підприємству можливість активної участі у ймовірних інформаційних війнах.

Положення 6. З точки зору організації облікового процесу слід забезпечити інноваційність у фіксуванні знання про розвиток подій та прогноз дії факторів загрози. У даному разі облікова підсистема оперує з прихованими знаннями, коли минається етап свідомого зберігання й залишається лише етап упорядкування інформації у свідомості облікових працівників. Цей підхід вимагає орієнтації соціального й організаційного аспектів організації облікового процесу на командну роботу в децентралізованих структурах та самоорганізацію. У даному разі неможливе ототожнення збирання інформації тільки з технологічними процедурами, а потрібне м'яке регламентування облікового процесу.

Положення 7. Функціонування підприємства генерує велику кількість інформації, частина якої навіть залишається необробленою. У даному разі саме облікова підсистема спроможна стати інтегруючим фактором й встановити принципи структурування інформації для всіх елементів системи управління підприємством. Основу такого структурування складає безліч методів з концепцій управління знанням, до головних з яких можна віднести: створення концептуальних карт (Concept Map); використання різного роду класифікаторів, каталогів та онтологій; застосування Semantic Web тощо.

Положення 8. Припущення про майнову обособленість підприємства становить базу для управління рівнем його безпеки. Оскільки безпеку розглядаємо в розрізі наявних у підприємства компетенцій та ресурсів, то організувати обліковий процес слід в рамках положень й принципів процесного підходу (особливо це актуально у разі застосування концепції збалансованої системи показників, коли ведення обліку відповідає реалізації доречним постає застосування відомого REA-підходу (ISO 15944) до фіксування подій в обліку.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Таким чином, врахування наведеного переліку концептуальних положень в процесі організації обліково-аналітичного забезпечення контуру управління економічною безпекою розвитку підприємства надасть підприємству інструментарій фіксування знань в базах ситуаційного управління та забезпечить можливість їх превентивного використання. Разом з тим, потребує проведення подальших досліджень розробка інструментарію фіксування таких знань, який має базуватися на методах онтологічного моделювання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бир С. Мозг фирмы: Пер. с англ. – М.: Радио и связь, 1993. – 416 с.
2. Галузина С. М. Учетно-аналитическая

інформація в управленні організацією: Монографія. – М.: Знання, 2006. – 160 с.

3. Гапоненко В.Ф., Баспалько А.Л., Власков А.С. Економічна безпека підприємств. Підходи і принципи. – М.: Ось-89, 2007. – 208 с.

4. Духов В.Е. Економічна розвідка і безпека бізнесу. – Київ: ІМСО МО України, НВФ "Студцентр", 1997. – 176 с.

5. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.

6. Каплан Р., Нортон Д. Стратегическое единство: создание синергии с помощью

сбалансированной системы показателей. – М.: Вильяс, 2006. – 384 с.

7. Сенчагов В. К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие. – М.: ЗАО "Финстатинформ", 2002. – 128 с.

8. Черняк О. І. Моделювання економічної безпеки на макро- і мезорівнях. Монографія. – Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 240 с.

9. Teece D. J. Dynamic capabilities and strategic management / D. J. Teece. – New York: Oxford University Press, 2009. – 299 p.

Анотація. Исследованы управленческие отношения, возникающие при обеспечении экономической безопасности предприятия за счет использования комплекса учетно-аналитической информации. Определены концептуальные основы совершенствования учетной информации в направлении обеспечения ее превентивности, увеличения контрольно-аналитических возможностей и расширения перечня объектов учетного наблюдения.

Ключевые слова: стратегический учет, превентивность, сбалансированная система показателей, устойчивое неравновесие, безопасность развития.

Summary. The management relations that arise during the economic security of the enterprise provision through the use of complex accounting and analytical information is investigated. The conceptual framework of accounting information improvement in the direction of its precautionary provision, control and analytical possibilities increase and expansion of facilities observation is set.

Keywords: strategic accounting, proactive accounting and analytical support, balanced scorecard, stable unequilibrium, security of development.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.

УДК 330.14.01

СУТНІСТЬ КАПІТАЛУ: ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ

*Сабліна Н.В., к.е.н., доцент,
Лимар Д.О., студентка (ХНЕУ)*

У статті досліджено еволюцію теоретичних підходів щодо сутності поняття «капітал» на різних етапах розвитку економічної думки.

Ключові слова: капітал, складові капіталу, кругообіг капіталу, дохід.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Капітал є універсальною та багатоаспектною категорією, який вже на протязі не одного століття привертає увагу економічної думки. Дослідження сутності зазначеного поняття належить до групи фундаментальних проблем як у класичній, так і в сучасній економічній теорії. Становлення і розвиток підходів до визначення капіталу, наукового тлумачення його сутності та змісту є однією з найважливіших теоретичних і практичних заповуток успішного функціонування як виробничої сфери, так і економіки в цілому. Тому, розкриття багатогранної сутності категорії "капітал" і на цій основі розроблення концептуальних підходів та принципів до його формування у сучасній економіці виступають основоположними моментами функціонування будь-якого суб'єкта господарювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо теоретичного осмислення сутності поняття «капітал» викладені в працях класиків економічної думки А. Сміта, Д. Рікардо, Д. Міля, Дж. М. Кейнса, Дж. Р. Хікса, К. Маркса та ін. Еволюційний розвиток суспільства супроводжується еволюцією поглядів до визначення категорії «капітал». Серед сучасних науковців, що займалися дослідженням генезису даної категорії, систематизацією існуючих підходів слід зазначити українських і російських науковців: І. О. Бланка [6], О. Г. Білу [5], В. М. Шелудько [10], Н. О. Байструченко [3], Н. Лисенко [7] та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на наявність чисельних розробок науковців щодо сутності капіталу, окремі питання потребують подальшого дослідження.

© Сабліна Н.В.,
Лимар Д.О.

Вісник економіки транспорту і промисловості № 39, 2012